

Minnesord för Ester Sörberg Lindgren på hennes begravning i Hoppets kapell torsdagen den 16 februari 2012

---- (Musik /organist: Var jag går i skogar, berg och dalar)

Kära Esters alla släktingar och vänner

Det var för mycket länge sedan, när det första världskriget ännu pågick, och det nyligen varit hungerkravaller på Stockholms gator, som Ester kom till världen. Det glada tjugotalet blev hennes barndomstid. Så glatt var det nog inte för de flesta, det var få förunnat att glädja sig över den ekonomiska spekulering som slutade med börskraschen 1929 och trettioalets depression. För Ester och hennes familj och många andra var tjugotalet en tid av fattigdom och umbäranden.

Hon föddes i Österåker men flyttade snart med familjen till Enskede. En kort tid bodde de i en barack tillhörande Skarpnäcks gård som finns kvar än i dag inte långt härifrån. En lång tid bodde familjen på Kyrkogårdsvägen och Dalgårdsvägen alldeles härintill kyrkogårdarna.

För inte alls länge sedan, bara två och en halv månad, var vi tillsammans med Ester här i Hoppets kapell och begravde hennes livskamrat Herman. På en lapp på köksbordet skrev Ester några rader om att han gått bort, men ändrade sedan bort till hem. För oss har Ester nu gått bort, vi får hoppas att hon själv har gått hem. I varje fall återbördas hon nu till sin barndoms hemtrakter.

På ett handskrivet blad instucket i vita arkivet skriver Ester: "Att skriva till sina kära om önskningar, det är mer än svårt och underligt, så mycket av känslor - jag ville helst vara med och säga: vi tar det så enkelt som möjligt, tänka på allt det fina vi upplevt tillsammans - vi skiljs åt och ändå inte, ville helst vara med och ordna för er."

Ester var den tredje i raden av elva syskon. Fyra syskon dog

som små, tvillingarna Mary och Evy, och Astrid och Åke. Storasyster Ingrid växte upp hos morförädrarna. Ester fick tidigt ta mycket ansvar hemma och för sina bröder, Sigge, Kalle, John, Hugo och lillasyster Rut. Den sista tiden i livet berättade hon återigen för mig det jag redan så väl visste: hur nedrigt det kändes för henne att som liten flicka bli skickad till fattigvården för att hämta pengar och skor. Hennes styvpappa var ofta drabbad av arbetslöshet och bar på problem som gjorde att han hade ett allt annat än kärleksfullt förhållande till familjen, snarare tvärtom. Ester längtade efter att få träffa sin riktiga pappa. Det fick hon aldrig. Långt upp i vuxen ålder gjorde hon efterforskningar för att åtminstone få veta lite mer om honom men det lyckades inte. Alla dessa erfarenheter formade Esters liv. Och våra liv.

Det är inte konstigt att en viss bitterhet smög sig in i Ester. Men i hela sitt liv kämpade hon för att mota den genom att förstå sig själv och genom att slåss för ett rättvisare samhälle, hon gav sig aldrig. Till och med de sista månaderna av sitt liv, märkt av sorg efter Hermans bortgång, av en egentligen outhärdlig värk i en rygg som var helt slut, när hon knappt längre kunde gå, knöt hon nya vänskapsband som fick del av hennes livserfarenheter och som hjälpte henne själv att förstå. Hon ville leva, hon älskade livet, hon ville vara glad, hon ville vara omtänksam. Och hon var det, i själ och hjärta. Det blev lite för mycket allvar i Esters liv. Men hon hade mycket närmare till skrattet och glädjen än det ibland kunde verka. Ester starka livsgnista höll henne levande i nästan 94 år trots svårigheter och krämpor livet igenom.

---- (Musik /cd: Håll mitt hjärta med Björn Skifs)

Ester var duktig i skolan men fick ingen möjlighet att studera. Hon var händig och skrev fint. 1932 i juni går hon ut åttonde och sista klassen. Skoltiden är slut. Efter ett kort sommarlov börjar hon redan den första augusti, fjorton år gammal, arbeta i textilfabrik. Ofta talade hon om den långa vägen hennes mor Karin hade fått gå för att komma till sitt städjobb när barnen var ensamma hemma. Jag kan se framför mig också lilla Ester, ännu ett barn egentligen, komma vandrande nerför backen mot

gamla Skanstullsbron på sin väg mot arbetet på Södermalm. Här slet hon tillsammans med andra kvinnor som hunsades av förmännen. I Arbetsbok för Ester Josefina Sörberg från Collijn's konfektionsfabrik läser jag, ordagrant:

”Dag, då arbetaren börjat arbeta i fabriken: 1.8.1932.
Arbetarens sysselsättning i fabriken: Handsömnad å kavajer o. överrockar.” Elva år senare, i augusti 1943, slutar Ester i fabriken. Nu är hon 25 år.

Bara fem dagar senare börjar hon måla lampskärmar. Den anställningen blev bara knappt ett år. Fabriken avyttrades. Men här fick hon användning för sin skicklighet att måla, kanske bidrog det till hennes långa och krokiga bana som konstnär. Livet igenom älskade hon att odla, måla och njuta av blommor. Just därför blev Odvalds på Gotland ett paradiset att leva och arbeta i. För henne var det en naturlig medicin för att ta kål på det deppiga och ge näring åt det livsglada. Otaliga är de brev vi fått med enkla små blommor hon målat eller tecknat. Ibland låg de torkade instuckna i brevet.

I ungdomen kom Ester med i baptistförsamlingen i Enskede. Här fann hon en trygghet som hon ofta saknat i familjen. Kanske mer i själva gemenskapen än i tron.

För henne var det naturligt att se sambandet mellan solidaritet och gemenskap och tro, eller kanske snarare förtröstan. Egen frälsning utan gemensam trygghet var inte möjligt.

Vid den här tiden blev Ester vän med Anna från Dalarna som hade sökt sig till Stockholm på trettioalet för att finna arbete. När Ester hälsade på i hennes hemtrakt blev hon kär i hennes lillebror. Så kom han att bli han min och Sven-Åkes far Herman som lämnade oss för några månader sedan. Ester och han höll ihop i nästan 70 år.

När jag och min bror växte upp arbetade Ester för det mesta hemma. Det var annars tiden när kvinnorna alltmer skaffade egna arbeten. Det hade hon redan gedigen erfarenhet av och hon kämpade för allas lika värde, inte minst kvinnornas. Hon

hävdade med kraft att det arbete hon uträttade hemma var av samma värde som avlönat arbete. Till exempel lade hon ner mycket tid på att sy våra kläder. Visst önskade jag ibland att få jeans som andra, men jag minns lika väl hur stolt jag var när hon hade stickat en röd tröja med svart krage som var på modet. Den blev så fin, jag hade den när jag åkte skridskor och skidor. Hon tog ofta hand om avlagda kläder och sydde om dem till sig själv och familjen istället för att köpa nya. Att hushålla med resurser, återanvända det som går, var Ester noga med långt innan miljörelse, återvinning och recycle blivit välbekanta begrepp.

Men när tillfälle gavs mellan sysslorna i hemmet och vi var i skolan gick hon gärna ner till sjöbergen i Fredhäll och satte sig i lä i en bergsskrevla och tecknade. Längtan till att måla i bild för att få ro och för att berätta för andra om det vackra hon alltid såg i livet var hela tiden stark, långt innan konstnärskapet blev en huvudsyssla. Men varje sådan stund kunde också bli till praktisk och ekonomisk nytta. I sjöbergen var det gott om nyponbuskar så där plockades efterrätten med hem. Hur hon än passerade nyponen tyckte jag alltid det stack i halsen men för Ester var förstås det viktiga att vi fick c-vitaminerna i oss. Nässlor var det också gott om. De som jag blev sur på när de brändes plockade Ester med hem och gjorde nyttig nässelsoppa av. Att vara till nytta, och att ta vara till nytta, var en livsfilosofi för Ester. Grundad i uppväxtens fattigdom och brist men också på ödmjukheten inför själva livet och naturen. I den såg hon den djupa meningen i varandet genom varje andetag.

---- (Musik /cd: Genom varje andetag med Helene Sjöholm och Anders Widmark)

Vid tiden när jag och min bror flyttade hemifrån blev det konstnärliga skapandet ett heltidsarbete. Tillsammans med Herman hyrde de en liten ateljé i Enskede och ställde ut allt oftare. Hon arbetade tidvis också i facklig verksamhet och deltog i olika samhällsaktiviteter under 70- och 80-talen, den tid när många projekt med konsten i samhället startades. Den lilla ateljén byttes snart mot en bättre på Glasbruksgatan. Med

Esters egna ord: ”Min situation förändrades helt – att ha en egen ateljé gav självkänsla och identitet. Ateljén blev också det yttre beviset på att jag var yrkeskonstnär. Ateljén blev lika mycket en andlig hemvist som en kroppslig.” Den var liten så Herman byggde ett loft för att vinna utrymme. Där gillade Magnus att klättra, för nu hade Ester också fått en älskad sonson, när han inte satt med farmor i köksfönstret och tittade ut över Strömmen, Skeppsholmen och båtarna.

De senaste 25 åren hade Ester och Hermans sin ateljé på Norrtullsgatan. Där trivdes hon att arbeta och att bara vara. Där fick hon många nya vänner. Och arbetskamrater, att vara konstnär kan vara väldigt ensamt emellanåt.

En vän som Ester arbetade med på 70-talet skriver i ett brev till mig: ”Man ser hur hon med så stor inlevelse och iakttagelseförmåga avläser naturen i alla dess skiftningar under årstider och dygn. Ibland timma för timma.” Och: ”Minnesbilder av Esters arbeten: De är avklarnade och skildrar lugn och ibland storslagenhet. Men alltid balanserat. Detta i stor kontrast till all självkritik, tvivel, oro som hon ständigt tampades med.”

Så var det. De tidiga levnadsåren lade grunden till självkritiken, tvivlet, oron. Den som är född i fattig underklass lever ofta med känslan och rädslan av att inte duga, av att inte vara nyttig nog. Och den som söker tro kan likaväl finna oro istället för ro.

'Att se på buskar och träd
är en lisa för sinnet
som trasas sönder
av ont
inom och utom'

Så lyder en dikt som finns på Esters hemsida. En stor del av Esters produktion handlar om hennes upplevelser av naturen. Där hämtade hon alltid kraft och tröst, den var för henne gudomlig. Den kraften ville hon i sina bilder förmedla till alla.

”Tro och politik” heter en tidning som Ester läste fram till sin

död. Titeln sammanfattar bra hennes inställning till liv och samhälle.

Hon fann det nödvändigt och meningsfullt att bygga ett välfärdssamhälle för alla. Hon var medlem i det Socialdemokratiska arbetarepartiet fast hon också ifrågasatte mycket av dess politik, på samma sätt som hon tillät sig tvivla, ty förtröstan och oro var båda hennes följeslagare. Det vittnar Esters nästan sönderlästa bibel om som hon hade vid sängbordet. Egentligen Hermans, den var en gåva till honom när de hade förlovat sig 1943. Den är full av lappar med reflektioner och frågor. Hon tog aldrig den lätta vägen. Hon ställde alltid frågor och sökte ständigt svar.

I sitt skapande, när hon tecknade, målade, ristade grafikplåtar, då fann hon ro, och hon kände glädje i att förmedla vad hon såg och kände till oss alla. Här kunde hon ge uttryck för sin förundran över livet, sin glädje och förtröstan i naturen. Häre ligger hennes djupa tro på själva livet och skapelsen.

Hon hade ofta en egen mening, ibland snarare fundering, och drog sig inte för att uttala den, även när det var obekvämt. Det retade gallfeber på en och annan, inte minst mig själv ibland. Ester var min stora kombatant. Som vi kunde diskutera, munhuggas om stort och smått, om liv och politik, om ditt och datt! Många gånger spelade orden oss spratt och ledde till att vi missförstod varandra, men i längtan att förstå fanns bara djup kärlek.

----- (Musik /cd: Älska mig som den jag är, Ainbusk singers)

Så kommer Ester nu tillbaks till de kvarter hon växte upp i. Jag har redan nämnt Kyrkogårdsvägen och Dalgårdsvägen där familjen bodde i flera olika lägenheter. I ett brev hon skrev över 60 år gammal berättar hon om Tyresövägen 330 alldeles härintill. Där var hon inneboende i en villa sedan hon flyttat hemifrån, en tid tillsammans med sin storebror Sigge. Esters egna ord: "I 4:e och 5:e klass gick jag i den s.k. 'Vita skolan' på Stockholmsvägen, en skolväg ner genom Enskede. Nu vandrade jag Tyresövägen med villor på bägge sidor, vars

trädgårdar jag aldrig kunde se mig mätt på - tänk att - föga visste jag då att i ett litet rum en trappa upp i villan 330 skulle jag vara inneboende i 25-årsåldern." Det är 84 år sedan hon knallade förbi till skolan. Nästan 70 sedan hon bodde där. I förrgår promenerade jag i snömodden förbi villan och fantiserade att jag kunde se den lilla tösen och den unga kvinnan. Ovanför telefonbordet hemma i Fredhäll, hade Herman satt upp en limmad trasig ungdomsbild på Ester, sådär 25 år gammal, så ung, så vacker, så glad. Och under bilden limmat en ännu trasigare lapp med orden: Ester Sörberg, Tyresövägen 330. På baksidan har han skrivit: Ester skrev namn och adress till mig för brevväxling och besök 1942. Jag hade lapparna i plånboken i årtionden!"

Den 3 januari, sista dagen jag var tillsammans med Ester i hemmet före de fyra svåra dagarna på sjukhuset skriver hon i en ny almanacka hon just fått: "Bernt är här, lagar mat. Klockan snart sex. Krister kommer in. Jättefin almanacka. Tabletter till kvällen av Anna-Karin kl. 6.15. Sista ljusen brinner ner. Bernt gör kaffetår. Vit cyklamen på bordet. En redig på bok den här - fina dofter från allt det blommande och gröna. Sven-Åke ringer. Vi har kalasat på glögg."

Stora händelser i livet, glada och sorgliga, blir starka minnen som stagar upp. Men det vardagliga är minst lika betydelsefullt fastän vi ofta är korkade nog att inte se det medans tid är. Tänk att få uppleva den kvällen av gemenskap en gång till.

På en av alla Esters lappar, denna fasttejp på ett litet bord hon hade vid en av de tre platser hon förflyttade sig mellan de sista månaderna i livet, läser jag en kväll när jag sitter ensam i hennes stol och lyssnar på tystnaden som brett ut sig där hemma:

"Fred och frid, två ord så lika, som inte får från oss vika."
I den stunden kände jag mig inte lika ensam. Mor du var där. Nu önskar vi av hela vårt hjärta att du vilar i frid. Freden får vi kämpa för så gott vi förmår så länge vi lever.

Jag har alltid känt det men först när du fri från oro gjorde dig

beredd att gå ur tiden och bli ett med evigheten förstod jag helt och fullt vilken tapper kämpe du alltid varit.

Tack för allt liv du gav oss! Och ger oss!

Den som känner för det kan stanna till en stund vid hennes kista.

----- (Musik /organist: Källa så klar)

Alla som känner för det är välkomna att delta i en minnesstund på Enskedeterassen mitt emot Skogskyrkogårdens stora entré.

----- (Musik /organist: Fäbodpsalm eller organisten väljer själv)

Bernt Lindgren 16 februari 2012